

# Indikaattorien kehittäminen

– eurooppalaista inklusiivista opetusta varten



# **Indikaattorien kehittäminen**

**– eurooppalaista inklusiivista opetusta  
varten**

Tämä julkaisu on osa projektia, joka on saanut tukea Euroopan yhteisön elinikäisen oppimisen ohjelmalta (projektinro 135749-LLP-1-2007-1-DK-COMENIUS-CAM). Kirjoittajat ovat täysin vastuussa julkaisun sisällöstä. Koulutuksen, audiovisuaalialan ja kulttuurin toimeenpanovirasto EACEA ei ole vastuussa tämän julkaisun sisältämän aineiston käytöstä.



Education and Culture DG

## Lifelong Learning Programme

Raportin julkaisemiseen on saatu tukea Euroopan komission Koulutuksen ja kulttuurin pääosastolta:  
[http://ec.europa.eu/dgs/education\\_culture/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm)

Raportin ovat toimittaneet kehittämiskeskuksen projektipäälliköt Mary Kyriazopoulou ja Harald Weber kehittämiskeskuksen edustajiston jäsenen, kansallisten koordinaattorien ja nimettyjen kansallisten indikaattoriasiantuntijoiden toimittamien aineistojen pohjalta. Aineistoa toimittaneiden henkilöiden yhteystiedot on annettu tämän julkaisun lopussa.

Julkaisun lainaaminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan selkeästi. Raportin suomenkieliseen versioon tulee viitata seuraavilla julkaisutiedoilla: Kyriazopoulou, M. ja Weber, H. (toim.) 2009. *Indikaattorien kehittäminen – eurooppalaista inklusiivista opetusta varten*, Odense, Tanska: Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus.

Jotta tiedot olisivat mahdollisimman monien saatavilla, tämä julkaisu on tarjolla muokattavassa sähköisessä muodossa 21 kielellä. Julkaisun sähköiset versiot ovat saatavana kehittämiskeskuksen sivustosta osoitteesta <http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Kannen kuva: Virginie Mahieu. Virginie on Verviesissä Belgiassa toimivan Belgian ranskankielisen yhteisön erityisoppilaitoksen EESSCF:n oppilas.

ISBN: 978-87-92387-76-9 (sähköinen)

ISBN: 978-87-92387-56-1 (painettu)

2009

### **Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus**

Sihteeristö  
Østre Stationsvej 33  
DK-5000 Odense C Denmark  
Puh: +45 64 41 00 20  
[secretariat@european-agency.org](mailto:secretariat@european-agency.org)

Brüsselin toimisto  
3, Avenue Palmerston  
BE-1000 Brussels Belgium  
Puh: +32 2 280 33 59  
[brussels.office@european-agency.org](mailto:brussels.office@european-agency.org)

**[www.european-agency.org](http://www.european-agency.org)**



## SISÄLLYS

<b>1. ESIPUHE .....</b>	<b>5</b>
<b>2. JOHDANTO.....</b>	<b>7</b>
<b>3. VIITEKEHYS JA TAUSTA .....</b>	<b>9</b>
<b>4. PÄÄMÄÄRÄT JA TAVOITTEET.....</b>	<b>11</b>
<b>5. KÄSITTEET JA MÄÄRITELMÄT .....</b>	<b>13</b>
5.1 Inklusio .....	13
5.2 Linjausten indikaattorit.....	14
<b>6. ERITYISOPETUKSEN JA INKLUSIIVISEN KOULUTUKSEN INDIKAATTORIT .....</b>	<b>18</b>
<b>7. INDIKAATTORIEN KEHITTÄMINEN HANKKEESSA.....</b>	<b>21</b>
7.1 Osa-alueet .....	24
7.2 Edellytykset .....	25
7.3 Indikaattorit .....	26
<b>8. MENETTELYTAPAYHTEYS TEEMAHANKKEISIIN .....</b>	<b>34</b>
<b>9. JATKOTOIMET .....</b>	<b>36</b>
<b>LÄHTEET .....</b>	<b>40</b>
<b>SANASTO .....</b>	<b>42</b>
<b>HANKKEESEEN OSALLISTUNEET ASIAANTUNTIJAT .....</b>	<b>43</b>





## 1. ESIPUHE

Tässä julkaisussa esitellään Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen edustajiston jäsenten aloitteesta toteutetun Indicators for Inclusive Education -hankkeen keskeiset tulokset indikaattoreiden kehittämisestä eurooppalaista inklusiivista opetusta<sup>1</sup> varten. Hankkeeseen on saatu tukea Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosaston alaiselta Euroopan yhteisön elinikäisen oppimisen ohjelmalta.

Kehittämiskeskuksen toimintaan osallistuvien opetusministeriöiden edustajat esittivät, että olisi tarpeen kehittää inklusiivisen opetuksen indikaattorit maakohtaisten linjausten ja käytäntöjen kehittymisen seurantaan. Näitä indikaattoreita voitaisiin käyttää kehittämiskeskuksen hankkeissa myös Euroopan tasolla maakohtaisten vertailujen laatimisessa.

Hankkeeseen osallistui kaikkiaan 32 kansallista asiantuntijaa 23 maasta: Alankomaista, Belgiasta (flaamin- ja ranskankielisistä yhteisöistä), Espanjasta, Irlannista, Islannista, Iso-Britanniasta (Englannista ja Skotlannista), Italiasta, Itävallasta, Kreikasta, Kyproksesta, Latviasta, Liettuaasta, Maltasta, Norjasta, Portugalista, Ranskasta, Ruotsista, Saksasta, Sveitsistä, Tanskasta, Tšekin Tasavallasta, Unkarista ja Virosta. Asiantuntijoiden yhteystiedot on annettu tämän julkaisun lopussa sivulla 43. Kiitämme hankkeeseen osallistuneita kansallisia asiantuntijoita sekä kehittämiskeskuksen edustajiston jäseniä ja kansallisia koordinaattoreita hankkeen menestyksekkäästä toteutuksesta.

Tässä raportissa esitellään hankkeen viitekehys, taustat, päämäärät ja tavoitteet sekä käytetyt menetelmät ja alustavat indikaattorit inklusiivisen koulutuksen kolmella osa-alueella (lainsäädäntö, osallistuminen ja rahoitus). Parhailtaan laaditaan aikataulua alustavien indikaattorien käyttöönottamiseksi ja kehitetään indikaattoreita, jotka mahdollistavat seurannan kansallisella ja Euroopan tasolla.

---

<sup>1</sup> Tässä julkaisussa inklusiivisen opetuksen käsitettä käytetään Salamancan julistuksen (1994) ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (2006) mukaisesti. Toisin sanoen inklusiivinen opetus nähdään kaikkien maiden yhteisenä tavoitteena sekä jatkuvana prosessina (ei lopputuloksena), jonka eri kehitysvaiheissa eri maiden linjaukset ja käytännöt ovat.



---

Lisätietoa hankkeesta on saatavana hankkeen sivustosta osoitteesta:  
[www.european-agency.org/agency-projects/indicators-for-inclusive-education](http://www.european-agency.org/agency-projects/indicators-for-inclusive-education)

**Cor Meijer**

Johtaja

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus



## 2. JOHDANTO

Tässä raportissa esitellään kehittämiskeskuksen Indicators for Inclusive Education -hankkeen keskeiset tulokset indikaattoreiden kehittämisestä eurooppalaista inklusiivista opetusta varten, hankkeen viitekehys ja tausta, päämäärät ja tavoitteet sekä menetelmät.

Maiden edustajat asettivat hankkeen päämääräksi kehittää menetelmä, jonka avulla voitaisiin löytää joukko sekä kansallisella että Euroopan tasolla sovellettavissa olevia indikaattoreita painottaen etenkin linjauksia, jotka edistävät tai hankaloittavat inklusiivisen opetuksen kehitystä oppilaitoksissa. Monet eurooppalaiset ja kansainväliset instituutiot ovat alkaneet kehittää indikaattoreita eri osa-alueille. Näiden tahojen kokemuksia kehitystyöstä on hyödynnetty tässä hankkeessa inklusiivisen opetuksen indikaattoreiden kehittämisessä. Hankkeella on kaksi merkittävää tulosta: ensimmäinen on asiantuntijoiden yhteiseen näkemykseen perustuvan merkityksellisten indikaattorien tunnistusprosessin kehittäminen ja käyttöönotto; toinen on tarkoitukseen soveltuvien indikaattoreiden alustava määrittäminen ja laatiminen siten, että ne ovat mitattavissa olevia (ts. soveltuvia seurantaan).

Hankkeeseen nimettiin kaikkiaan 32 asiantuntijaa 23 maasta. Heidän asiantuntemuksensa ja osaamisensa antoivat merkittävän panoksen hanketapaamisten ja työryhmien keskusteluihin ja pohdintoihin sekä menetelmien kehittämiseen ja keskeisten tulosten saavuttamiseen. Hanketta ei olisi ollut mahdollista toteuttaa ilman heidän osuuttaan.

Raportti on jaoteltu seuraavasti: Ensimmäinen luku sisältää esipuheen ja toinen luku johdannon, minkä jälkeen kolmannessa luvussa esitellään pääpiirteittäin hankkeen viitekehys ja tausta, neljännessä luvussa käydään läpi hankkeen päämäärät ja tavoitteet. Viidennessä luvussa esitellään hankkeessa käytetyt keskeiset käsitteet ja määritelmät. Kuudennessa luvussa annetaan esimerkkejä muista erityisopetuksen alueella kehitetyistä eurooppalaisen ja kansainvälisen tason indikaattoreista. Seitsemännessä luvussa esitellään viitekehys ja inklusiivisen opetuksen tarpeisiin kehitettävien indikaattorien määrittämisessä käytetyt menetelmät sekä indikaattorit opetuksen inklusiivisyyteen keskeisesti vaikuttaville osa-alueille: lainsäädäntöön, osallisuuteen ja rahoitukseen. Kahdeksannessa luvussa kuvataan hankkeessa sovelletun lähestymistavan suhdetta kehittämiskeskuksen aikaisempiin sekä tuleviin hankkeisiin ja niiden





tuloksiin. Viimeisessä luvussa käsitellään sitä, miten indikaattorien hyödyntämistä voidaan seurata.

Tämä raportti on suunnattu useille kohderyhmille. Indikaattorien kehitysprosessista ja sen perustana olevista käsitteistä kiinnostunut lukija voi lukea julkaisun sisällysluettelon mukaisessa järjestyksessä. Varsinaisista indikaattoreista kiinnostuneet lukijat voivat aloittaa suoraan seitsemännestä luvusta. Luvuissa kahdeksan ja yhdeksän kerrotaan, miten hanke liittyy kehittämiskeskuksen muuhun työhön ja mitä toimia tarvitaan toiminnallisten indikaattorien kehittämiseen.



---

### 3. VIITEKEHYS JA TAUSTA

Inklusiivinen opetus ei ole muuttumaton ilmiö, vaan sille on ominaista jatkuva kehitys. Kehittämiskeskuksen julkaisuista (esim. Watkins, 2007, 20) käy selkeästi ilmi, että inklusiivista opetusta koskevat *käsitykset, linjaukset ja käytännöt kaikissa maissa muuttuvat jatkuvasti*. Monissa maissa inklusiivista opetusta koskevia linjauksia ja lainsäädäntöä ollaan parhaillaan tarkistamassa ja uusimassa joko meneillään olevista pilottihankkeista saatavan tiedon ja kokemuksen perusteella tai uudistamalla erityisopetuksen rahoitusstrategioita tai laatimalla uusia koulutuksen laatuja ja seurantaan koskevia linjauksia tai lakeja. Muutosprosessissa tarvitaan kuitenkin välineet kehityksen seurantaan.

Seurannan välineinä käytetään usein indikaattoreita, joiden säännöllisillä mittauksilla seurataan tavoitteiden toteutumista. Euroopan tasolla on toistaiseksi kuitenkin todella harvoja erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen laadullisia tai määrällisiä indikaattoreita. Tällaisten seurantavälineiden tarve käy ilmi kehittämiskeskuksen vuonna 2006 tekemästä Euroopan laajuisesta selvityksestä, jossa kehittämiskeskuksen jäsenmailta kerättiin tietoa lähempää tarkastelua kaipaavista nykyisistä, nousevista ja tulevista erityisopetuksen asioista ja trendeistä. Selvityksessä esiin tuodut asiat ja trendit valittiin erityisopetuksen kansallisten painopisteiden sekä Euroopan neuvoston (2000) määrittämien eurooppalaisten koulutuksen painopisteiden näkökulmasta. Selvitykseen osallistuivat 22 Euroopan maan opetusministeriöt. Sen mukaan jäsenmaat olivat erityisen kiinnostuneita juuri inklusiivisen opetuksen indikaattoreista.

Tulokset ovat linjassa Koulutus 2010 -työohjelman julkaisun Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010. The work programme on the future objectives of education and training systems (Opetus ja koulutus Euroopassa: erilaiset järjestelmät, yhteiset tavoitteet vuodelle 2010. Työohjelma opetus- ja koulutusjärjestelmien tulevaisuuden tavoitteista) (Euroopan Komissio 2002) kanssa. Työohjelmassa mainitaan selkeästi jäsenmaiden toisen strategisen tavoitteen, *koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille*, saavuttamisen edellyttämät toimet: Tavoite 2.3. Aktiivisen kansalaisuuden, yhtäläisten mahdollisuuksien ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistäminen: *Opetus- ja koulutusjärjestelmillä on tärkeä tehtävä demokraattisten yhteiskuntien ylläpitämisessä*



*Euroopassa. Peruseriaate, jota täytyy lujittaa, on, että kaikilla kansalaisilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Tämä merkitsee sitä, että jäsenmaissa tulee kiinnittää erityisesti huomiota heikossa asemassa oleviin ryhmiin ja yksilöihin, etenkin vammaisiin tai erityistä tukea oppimisessa tarvitseviin henkilöihin (s. 25).*

Tämän hankkeen tarkoituksena on tarjota jäsenmaiden kaipaamaa tietoa kehityksen seurantaan käytettävistä inklusiivisen opetuksen indikaattoreista. Myös ulkopuolisten tahojen ja organisaatioiden, kuten Euroopan komission kiinnostus indikaattoreihin on kasvussa.

Hanke ei tarjoa tietoa inklusiosta sinänsä vaan se pyrkii tarjoamaan alhaalta ylöspäin suuntautuvan menetelmän indikaattorien kehittämiseen sekä yhteiseen näkemykseen perustuvan esityksen alustaviksi indikaattoreiksi.



#### 4. PÄÄMÄÄRÄT JA TAVOITTEET

Kehittämiskeskuksen jäsenmaat ja hankeasiantuntijat asettivat yhteisesti hankkeen päämääräksi kehittää kansallisella tasolla toimivat ja eurooppalaisessa viitekehyksessä sovellettavissa olevat indikaattorit, jotka mittaavat etenkin poliittisiin linjauksiin liittyviä inklusiivisen opetuksen kehitystä edistäviä tai estäviä tekijöitä.

Hankkeen ensisijaisena päämääränä oli luoda:

- Viitekehys ja menetelmät indikaattorien kehittämiseksi kehittämiskeskukselle sekä tätä että tulevia inklusiivisen opetuksen hankkeita varten;
- Alustavat inklusiivisen opetuksen poliittisia linjauksia tarkastelevat määrälliset ja laadulliset kansallisen tason indikaattorit;
- Joitakin keskeisiä inklusiivisen opetuksen poliittisia linjauksia tarkastelevia määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita Euroopan tasolle.

Hankkeessa kehitetyt indikaattorit:

- Perustuvat kehittämiskeskuksen aiempien inklusiivista opetusta käsittelevien hankkeiden keskeisiin tuloksiin;
- Heijastelevat erityistä tukea tarvitseville nuorille järjestetyn eurooppalaisen kuulemistilaisuuden tuloksia (*Nuorten ääni: Erilaisuuden kohtaaminen koulutuksessa*, Lissabonin julistus 2007; Soriano et al. 2008);
- On määritetty alhaalta ylöspäin suuntautuvalla menetelmällä eurooppalaisessa viitekehyksessä, jotta ne olisivat sovellettavissa Euroopan eri maiden koulutusjärjestelmiin.

Lisäksi hankkeen ja sen tulosten tavoitteena oli näiden inklusiivisen opetuksen edellytysten indikaattoreiden käyttäminen:

- Maakohtaisten linjausten ja käytäntöjen kehityksen seurannan välineenä;
- Syvällisen tiedon hankkimiseen inklusiivisen opetuksen kolmesta keskeisestä osa-alueesta; lainsäädännöstä, rahoituksesta ja osallisuudesta;
- Inklusiivisen opetuksen keskeisten kehityskohteiden tunnistamiseen;



- Tarjoamaan kehittämiskeskukseksi väline maakohtaisten vertailujen laatimiseen Euroopan tasolla.

Tavoitteena oli luoda perusta osallistujamaiden yhteisen näkemyksen mukaisten laadullisten ja määrällisten indikaattorien laatimiseen. Tarkoituksenmukaisten indikaattorien avulla inklusiivisessa opetuksessa voidaan toteuttaa rakentavaa keskinäistä vertailua ja hyötyä toinen toistensa käyttämisestä hyvistä, tehokkaista ja toimivista lähestymistavoista. Hankkeella pyrittiin lisäksi tarjoamaan jokaiselle jäsenmaalle välineet maakohtaisten linjauksien ja käytäntöjen kehityksen seurantaan. Vaikka joissakin maissa on saatettu käyttää samantapaisia indikaattoreihin perustuvia järjestelmiä, saatavilla ei ole ollut yhteisesti sovittuja indikaattoreita edellä mainittuihin vertailuihin ja keskinäiseen oppimiseen. Indikaattorien kehittämisen yhteistyönä Euroopan tasolla voidaan nähdä tuovan hankkeelle eurooppalaista lisäarvoa.



## 5. KÄSITTEET JA MÄÄRITELMÄT

### 5.1 Inklusio

Erityisopetuksen, inklusiivisen opetuksen ja inklusiivisen oppilaitoksen kaltaiset käsitteet tulkitaan eri puolilla Eurooppaa eri tavoin, minkä vuoksi hankkeen alkuvaiheessa katsottiin tärkeäksi ja hyödylliseksi määritellä, selkeyttää, keskustella ja sopia indikaattori-hanketta mahdollisesti tukevista käsitteistä, jotka on kehitetty ja joita on käytetty kehittämiskeskuksen muussa toiminnassa.

Kehittämiskeskuksen toiminta painottuu selkeästi erityisopetuksen kehittämiseen. Vaikka erityisopetuksen ja erityisen tuen tarpeen tunnustetaankin kulkevan käsi kädessä, kehittämiskeskuksen toiminta *keskittyy järjestelmiin ja tarjontaan* määritettyjen tarpeiden tai tarveluokitusten sijaan.

Eri maissa käytetyt määritelmät ja käsitykset erityisopetuksesta vaihtelevat suuresti, eikä termien *handicap*, *special need* tai *disability* määrittelystä ole sovittu yhteisesti. Kehittämiskeskuksen muun toiminnan yhteydessä (esim. Meijer, 2003, s. 126) on selvästi todettu, että *erot liittyvät eri maiden hallinnollisiin, rahoitusta ja opetuksen järjestämistä koskeviin säädöksiin eivätkä niinkään kerro eroista tapauksen määrässä tai erityisopetuksen tarpeen laadussa.*

Kehittämiskeskuksen aineistoista käy ilmi, että tämän päivän eurooppalaisessa koulutuspolitiikassa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden opetus pyritään järjestämään muun opetuksen yhteydessä, ja tämän mahdollistamiseksi opettajille tarjotaan erilaisia tukitoimia, kuten avustavaa henkilökuntaa, työpaikkakoulutusta sekä opetusmateriaalia ja -välineitä.

Monista maista saadut kokemukset osoittavat, että erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten inklusio toteutuu parhaiten inklusiivisissa oppilaitoksissa, jotka palvelevat (lähes) kaikkia yhteisön lapsia. Inklusiivisissa oppimisympäristössä oppimisen täysipainoinen eteneminen ja sosiaalinen inklusio voivat toteutua erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla.

Inklusiivisten oppimisympäristöjen määrittelemisen ei ole yksinkertaista. Inklusiivinen oppimisympäristö on määritelty toiminnallisesti kehittämiskeskuksen muun toiminnan yhteydessä (esim. Meijer 2003, s. 9): *olosuhteet, joissa erityistä tukea tarvitsevat*



*oppilaat opiskelevat pääosin yleisopetuksen opetussuunnitelman mukaan yhdessä yleisopetuksessa olevien oppilaiden kanssa.*

Erot maiden välisissä koulutusolosuhteissa ja -tarjonnassa tekevät Euroopan tason vertailusta erityisen vaikean. Eri maissa ollaan eri kohdissa Salamancan julistuksen viitoittamalla tiellä kohti inklusiivista opetusta (Peacey, 2006). Itse inklusion käsite on edennyt aina sen käyttöönotosta lähtien. Kehittämiskeskuksen muussa toiminnassa (esim. Watkins, 2007, s. 16) esitetään kehitystä tapahtuneen: *se kattaa nykyisin laajemman joukon syrjäytymisvaarassa olevia oppilaita kuin pelkästään oppilaat, joiden erityisen tuen tarve on tunnistettu.* Inklusio voidaan käsittää pyrkimykseksi laajentaa ajatusta kaikille tarjottavasta koulutuksesta tarkoittamaan muutakin kuin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden yleisopetukseen integroimista, heidän sijoittamistaan fyysisesti samaan tilaan yleisopetuksen oppilaiden kanssa, mikä ei välttämättä merkitse oppimiskokemusten jakamista muiden kanssa. Inklusiiossa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat pääsevät osalliseksi opetussuunnitelmasta parhaalla heidän tarpeisiinsa vastaavalla tavalla.

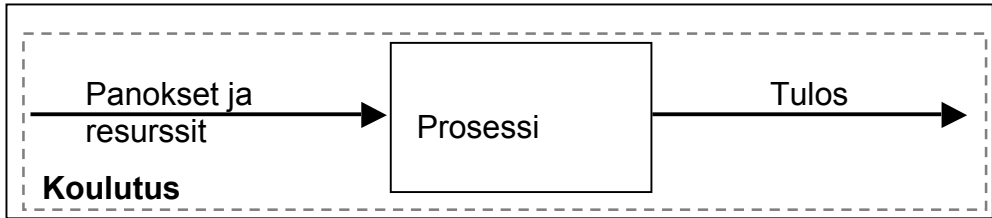
UNESCON Salamancan julistuksen (1994, s. 8) inklusiivista koulutusta koskevia osuuksia on pidetty ohjenuorana niin tässä kuin muissakin Kehittämiskeskuksen hankkeissa: *Osallistavaa yleisopetusta tarjoavat koulut ovat avainasemassa pyrittäessä torjumaan syrjiviä asenteita, luotaessa vastaanottavaisia yhteisöjä ja osallistavaa yhteiskuntaa sekä pyrittäessä toden teolla luomaan koulujärjestelmää, joka tarjoaa opetusta kaikille. Lisäksi ne tarjoavat tehokasta opetusta suurimmalle osalle lapsista ja parantavat koko koulujärjestelmän tehokkuutta ja viime kädessä jopa sen kannattavuutta.*

## **5.2 Linjausten indikaattorit**

Seuraavassa osiossa on käytetty koulutukseen sovellettua panos, prosessi, tulos (input-process-outcome) -mallia, jäljempänä IPO.

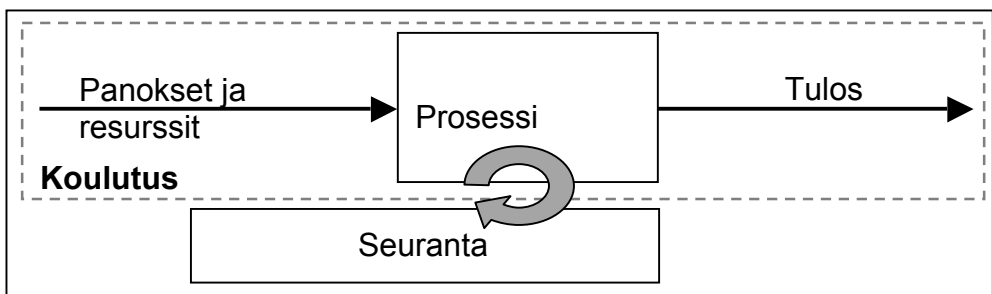
Raportin lopussa on sanasto, jossa selvennetään ja tarkennetaan keskeisiä seuraavissa osioissa käytettyjä käsitteitä. Kaaviossa 1 kuvatussa järjestelmässä on kolme osa-aluetta: *Panokset ja resurssit* viittaavat kaikkiin tiettyyn lopputulokseen johtaviin tekijöihin. Koulutuksellisissa yhteyksissä panoksilla ja resursseilla ei viitata ainoastaan taloudellisiin resursseihin ja koulutuslainsäädäntöön vaan myös opettajien pätevyyteen ja infrastruktuuriin. Panoksista ja

resursseista syntyy koulutusprosessien kautta *tuotoksia ja tuloksia*. Tehokkuutta, kuten osallistumisastetta ja oppimistuloksia, kuvaavien tuotosten sijaan tässä raportissa paneudutaan panosten ja prosessien vaikutuksia, tuloksia ja seurauksia, kuten tiedollista ja toiminnallista lukutaitoa, itsenäisyyttä tai kansalaistaitoa, mittaavien tulosten merkitykseen. *Prosesseilla* puolestaan viitataan kaikkeen koulutustoimintaan, kuten menettelytapoihin, valtio-, koulu- ja aluekohtaisiin käytäntöihin sekä opetuskäytäntöihin luokkatilanteissa.



**Kaavio 1: IPO-malli koulutuksessa**

*Seurannalla* tarkoitetaan säännöllistä tai jatkuvaa laatutavoitteiden ja tavoitearvojen järjestelmällistä mittaamista indikaattorien avulla. Seuranta on olennainen osa jatkuvaa kehitystyötä. Se yhdistää välivaiheiden tulokset takaisin panoksiin ja resursseihin sekä menetelmien uudelleensuunnitteluun (ks. kaavio 2). Seuranta voidaan toteuttaa eri tasoilla: esimerkiksi hajautetuissa koulutusjärjestelmissä joko alueellisesti tai jopa koulukohtaisesti. Seurannan tulokset voivat olla joko yleisesti tai ainoastaan koulutusprosesseista päättävien tahojen saatavilla.



**Kaavio 2: Seuranta IPO-malleissa**

Hankkeessa kehitetyt indikaattorit voidaan nähdä eräänlaisina ilmaisimina, jotka on suunniteltu ja asetettu kertomaan merkityksellisistä muutoksista. Indikaattorit ohjaavat seurannan toteuttajia kiinnittämään huomiota olennaisiin seikkoihin.

Edellä mainitun perusteella indikaattorien tulee:

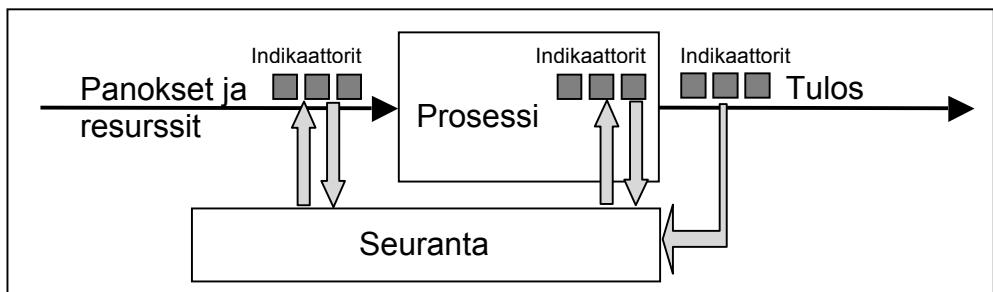




- Kattaa kaikki merkitykselliset osa-alueet, järjestelmään ei tulisi jäädä ”sokeita pisteitä”, joissa muutokset jäävät huomaamatta;
- Olla riittävän herkkiä muutosten havaitsemiseksi;
- Antaa tietoa, eli valottaa muutosten syitä.

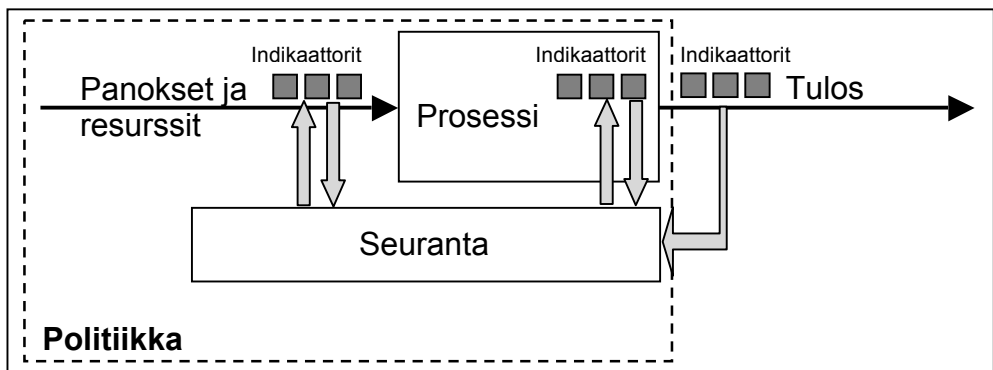
Indikaattoreilla pyritään usein mittaamaan tuloksia, esim. indikaattorit ja benchmarking-toiminta Lissabonin koulutustavoitteiden seurannassa. Saatavilla ei kuitenkaan aina ole riittäviä panoksia, resursseja ja prosesseja mittaavia indikaattoreita, jotka tuottaisivat tietoa tulosten muutosten tai muuttumattomuuden syistä.

Useimmissa tapauksissa tulosindikaattoreihin ei voida vaikuttaa *suoraan* tapauksissa, joissa seurannassa havaitaan poikkeamia tulosindikaattorien arvojen ja tavoitearvojen välillä. Tulokset muuttuvat (*epäsuorasti*) muuttamalla resurssitarjontaa ja panoksia sekä prosesseja. Tämän vuoksi on tärkeää seurata myös näiden kahden osa-alueen indikaattoreita (ks. kaavio 3).



**Kaavio 3: Indikaattorien sijoittuminen seurannassa**

Poliittiset linjaukset voidaan määrittellä lakien, määräysten, rahoitussäädösten ja toimintatapojen järjestelmäksi. Tällöin myös *lainsäädäntö* on osa poliittisia linjauksia. Lainsäädännön osa-alueet sisältävät perustuslain ja kansainvälisten lakien lainsäädännöllisiä yksityiskohtia. Määritelmän sijoittuminen IPO-malliin on kuvattu kaaviossa 4. On syytä tähdentää, että myös paikalliset, alueelliset ja kansalliset seurantavälineet tulisi laskea kuuluviksi poliittiseen viitekehykseen.



**Kaavio 4: Linjauksiin keskittyvä seurantajärjestelmä**

*Lainsäädäntö* voidaan myös nähdä erityissäädökset yhteen sovittavana järjestelmänä, jolla pyritään varmistamaan, että käytännön toimeenpano johtaa yksittäisten linjausten tavoitteiden saavuttamiseen. Pääpaino on tällöin linjausten välisillä suhteilla sekä poliittisten aloitteiden johdonmukaisuudella ja kestävyydellä. Kuten edellä kuvatusta mallista käy ilmi, koulutuksessa lainsäädäntö lasketaan osaksi panoksia ja resursseja.

Koska hankkeessa keskityttiin poliittisiin linjauksiin, tässä raportissa käsitellään tulosindikaattoreita vain pintapuolisesti. Kuitenkin, kuten kaaviot 3 ja 4 osoittavat, tulosindikaattorit ovat olennaisia seurannan tietolähteitä. Panoksia ja resursseja sekä prosesseja mittaavat indikaattorit on vastaavasti pyritty laatimaan vertailukelpoiksi kansallisen, eurooppalaisen ja kansainvälisen tason tulosindikaattoreiden kanssa. Raportissa jäljempänä kuvattuja indikaattoreita voidaan jokaisessa maassa vapaasti täydentää itse kehitetyillä tulosindikaattoreilla.



## 6. ERITYISOPETUKSEN JA INKLUSIIVISEN KOULUTUKSEN INDIKAATTORIT

Erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen indikaattoreiden nykytilan selvittämiseksi asiantuntijat poimivat muutamia esimerkkejä keskeisistä eurooppalaisella ja kansainvälisellä tasolla kehitetyistä indikaattoreista ja arvioivat niitä. Selvityksestä käy ilmi, että jonkin verran tutkimusta erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen indikaattoreista inklusiivisissa oppimisympäristöissä tarjottavan koulutuksen edistämiseksi ja kehittämiseksi on tehty. Erityisopetuksen ja inklusion indikaattorit kattavat sekä *panokset*, *prosessit* ja *tulokset* että *makrotason* (lainsäädäntö sekä poliittinen ja hallinnollinen viitekehys), *mesotason* (koulut ja yhteisön palvelut), *mikrotason* (luokkahuone) ja *henkilötasot* (opettajat ja oppilaat). Seuraavassa kohdassa esitellään muutamia keskeisiä esimerkkejä.

### *Inklusioindeksi*

Booth ja Ainscow (2002) ovat kehittäneet lukuisia indikaattoreita koulujen inklusiokehityksen tueksi. Kouluille tarjottavassa itsearviointi- ja kehitysmallissa hyödynnetään sekä henkilökunnan, oppilaiden, opiskelijoiden ja vanhempien että ympäröivän yhteisön näkemyksiä. Mallissa selvitetään yksityiskohtaisesti, miten oppilaiden ja opiskelijoiden oppimisen ja osallistamisen esteitä voidaan vähentää. Indikaattorit kattavat kolme osa-aluetta:

- *Inklusiivisen toimintakulttuurin luominen* (yhteisöllisyyden rakentaminen ja inklusiivisten arvojen vakiinnuttaminen);
- *Inklusiivisten linjausten toteuttaminen* (kaikille yhteisen koulun kehittäminen ja erilaisuuden tukeminen);
- *Inklusiivisten käytäntöjen kehittäminen* (opetusjärjestelyt sekä resurssit).

### *Erityisopetuksen laadulliset indikaattorit*

Hollenweger ja Haskell (2002) ovat kehittäneet useita koulutuksen panoksia, resursseja, prosesseja ja tuloksia mittaavia laadullisia indikaattoreita:

- *Koulutuksen panokset ja resurssit*: linjaukset, yhteisön piirteet, resurssit, henkilökunta, oppilaiden ominaisuudet, perheiden ominaisuudet;



- *Koulutuksen prosessit*: maanlaajuiset ja aluekohtaiset käytännöt, oppilaitostason käytännöt, luokan opetuskäytännöt, oppilaslähtöiset tekijät;

- *Koulutustulokset järjestelmä- ja yksilötasolla*: tiedot ja taidot, fyysinen terveys, vastuullisuus ja itsenäisyys, kansalaistaito, henkilökohtainen ja yhteisön hyvinvointi, tyytyväisyys.

### *DREM-malli – vammaisten oikeudet koulutuksessa*

Peters, Johnstone ja Ferguson (2005) kehittivät inklusiivisen opetuksen pääperiaatteita noudattavan Disability Rights in Education -mallin (vammaisten oikeudet koulutuksessa, DREM) pohjalta monitasoisen mallin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksellisen osallisuuden arvioimiseksi paikallisella ja koulukohtaisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. DREM-malli on tarkoitettu työväliseksi koulutusalan päättäjille, opetusalan ammattilaisille, yhteisöille sekä vammaisjärjestöille. DREM-malli havainnollistaa tulosten, resurssien, olosuhteiden ja panosten välisiä dynaamisia suhteita.

Jokaiselle tasolle (paikallinen, kansallinen ja kansainvälinen) on määritetty useita toisiinsa liittyviä tekijöitä ja edellytyksiä, joilla voidaan mallin mukaisesti varmistaa opetus- ja oppimisprosesseista saatavat keskeiset hyödyt niin yksilöille kuin yhteisölle. Resurssit, konteksti ja muu panostus muodostavat puitteet ja sosiaaliset olosuhteet, jotka ovat osallistavien tulosten ja koulutusprosessien edellytys.

Edellä mainitut asiantuntijoiden kokoamat esimerkit eivät ole kattava esitys eurooppalaisella ja kansainvälisellä tasolla kehitetyistä erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen indikaattoreista, mutta ne antavat viitteitä viimeaikaisesta kehityksestä. Selvityksen tavoitteena oli kartoittaa olemassa olevien indikaattorien soveltuvuus kehittämiskeskuksen hankkeeseen.

Eurooppalaisen ja kansainvälisen tason nykytilan arvioimisen lisäksi asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan myös kansallisen tason inklusiivisen opetuksen poliittisia linjauksia mittaavia laadullisia ja määrällisiä indikaattoreita. Osallistujatahojen mukaan monissa maissa indikaattorit ovat keskeinen poliittinen kysymys, ja inklusiivisen opetuksen indikaattoreita on kehitetty tai kehitetään parhaillaan eri tasoille (esim. koulu-, luokka- tms. tasoille).

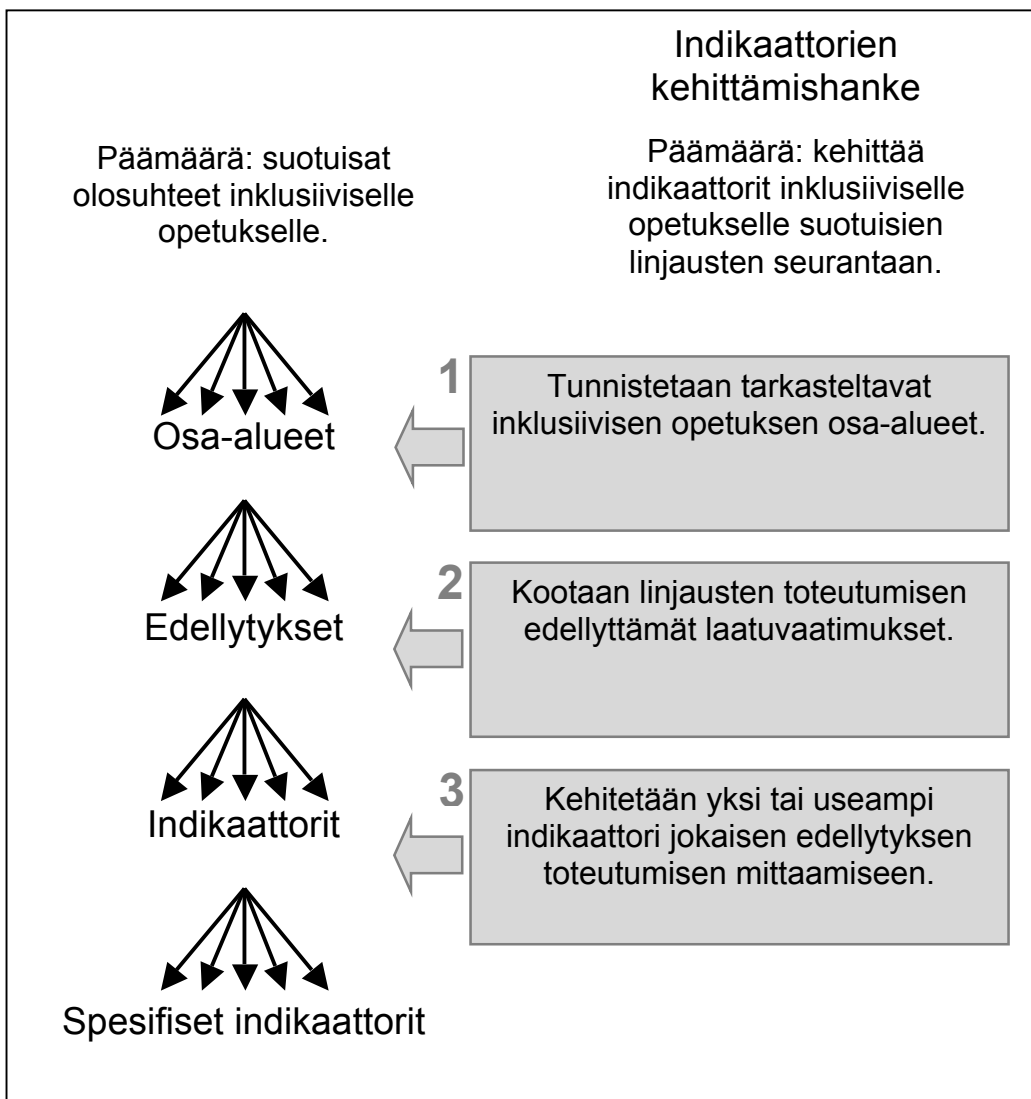


Monissa Euroopan maissa ja muualla on kehitetty lukuisia indikaattoreita erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen seurantaan eri tasoilla (pääasiassa koulu- ja luokkatasoilla). Asiantuntijat ovat kuitenkin todenneet, etteivät mitkään näistä indikaattoreista sovellu siirrettäväksi muihin kansallisiin koulutusyhteyksiin tai Euroopan tasolle.

Tähän on monia syitä, kuten indikaattorien soveltamisalue (esim. koulu- tai luokkataso) tai niiden soveltuvuus inklusiiviseen opetukseen kokonaisuudessaan (kattavat vain inklusiivisen opetuksen keskeiset osa-alueet). Mitään asiantuntijoiden arvioimista indikaattoreista ei myöskään käytetä inklusiivista opetusta koskevien poliittisten linjausten seurantaan kansallisella tasolla.

## 7. INDIKAATTORIEN KEHITTÄMINEN HANKKEESSA

Hankkeen tavoitteena oli esitellä joukko indikaattoreita etenkin panostuksen, resurssien, prosessien sekä soveltuvien osin myös tuotosten ja tulosten laadun eri osatekijöille. Tämän vuoksi hankkeessa käytettiin alhaalta ylöspäin suuntautuvaa menetelmää, jolla voitaisiin kattaa inklusiivisen opetuksen koko kirjo.



Kaavio 5: Indikaattorien kehittäminen



Hankkeen tavoitteena oli kehittää kehittämiskeskukselle indikaattorit linjausten toteutumisen seurantaan varten. Ensimmäisessä vaiheessa asiantuntijat määrittivät *osa-alueet*, jotka tulee ottaa huomioon indikaattoreita määritettäessä. Seuraavaksi eriteltiin kullekin osa-alueelle *edellytykset*, jotka vaikuttavat kyseisen alueen koulutuspoliittisten linjausten laatuun. Tämän jälkeen kehitettiin *indikaattorit*, joilla voidaan tunnistaa inklusiiviselle opetukselle suotuisia koulutuspoliittisia linjauksia. Viimeisenä vaiheena, jota ei toteuteta hankkeen yhteydessä vaan vasta seurantavaiheessa, jokaiselle indikaattorille määritetään yksi tai useampia *spesifisiä indikaattoreita*, jotka mahdollistavat mittaamisen ja vertailun joko aiempien tai muista maista saatujen tulosten kanssa.

Koulutuksen erittely osa-alueisiin, vaatimuksiin, indikaattoreihin ja spesifisiin indikaattoreihin sekä hankkeessa käytetty kehittämisprosessi on esitetty kaaviossa 5. Kyseisiä hierarkkisia tasoja käsitellään yksityiskohtaisemmin seuraavassa osiossa.


### *Osa-alueet*

Työryhmien tapaamisissa osallistujat määrittivät asiantuntijoiden keskustelujen pohjalta tarkasteltavat inklusiivisen opetuksen keskeiset osa-alueet. Kyseiset osa-alueet kattavat inklusiivisen opetuksen keskeiset näkökohdat ja tarjoavat sisällöllisen viitekehyksen inklusiivisen opetuksen kehitystä oppilaitoksissa edistävien tai ehkäisevien linjausten tunnistamiseen ja määrittelemiseen. Osa-alueet on lueteltu osiossa 7.1.

Hankkeen aikarajojen sekä kehittämiskeskuksen monivuotiseen työohjelmaan kuuluvien jo aikataulutettujen osaa kyseisistä aiheista käsittelevien teema- ja jatkohankkeiden vuoksi tässä hankkeessa päätettiin keskittyä vain tiettyihin osa-alueisiin. Nämä osa-alueet valittiin asiantuntijoiden asettaman tärkeysjärjestyksen sekä kehittämiskeskuksen hankesuunnitelmien perusteella. Keskeisiksi osa-alueiksi valittiin *lainsäädäntö, osallisuus ja rahoitus*.

### *Edellytykset*

Edellytyksillä tarkoitetaan inklusiivisen opetuksen mahdollistavia olosuhteita. Edellytysten kuvauksiin sisältyy myös edellytetty laatutaso, esimerkiksi: ”Kansallinen koulutuslainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset ovat keskenään *täysin johdonmukaisia*.” Asiantuntijat määrittivät valittujen kolmen osa-alueen toteutumisedellytykset kahdessa hanketapaamisessaan. Hankkeen neuvonta-



---

ryhmä tarkasti määritetyt edellytykset ja niistä karsittiin päällekkäisyydet ja ristiriitaisuudet. Tunnistetut edellytykset on lueteltu osiossa 7.2.

Tunnistettujen edellytysten täyttymiseen on luonnollisestikin monia eri mahdollisuuksia. Hankkeessa pyrittiin aikataulun sallimissa rajoissa tunnistamaan myös vaihtoehtoisia tapoja useimpien edellytysten täyttämiseen.

### *Indikaattorit*

Indikaattorit havainnollistavat edellytysten toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä (kuten johdonmukaisuus kansainvälisten sopimusten kanssa). Ne eivät määrittele laatua eivätkä ota etukäteen kantaa onko tietty mitattavissa oleva indikaattori laadullinen vai määrällinen. Indikaattorien avulla tunnistetaan ja nimetään arvioitavia tai seurattavia ominaisuuksia (kuten johdonmukaisuutta). Edellytyksillä voi olla useita indikaattoreita. Indikaattorit on lueteltu osiossa 7.3.

### *Spesifiset indikaattorit*

Indikaattorit operationaalistuvat spesifisten indikaattorien avulla. Jokaisella indikaattorilla voi olla yksi tai useampia laadullisia tai määrällisiä spesifisiä indikaattoreita.

Laadullisten spesifisten indikaattoreiden, kuten ”johdonmukaisuuden taso”, mittaamiseen tarvitaan ennalta määritettyä mitta-asteikkoa. Mitta-asteikon arvoilla kuvataan niiden asemaa asteikolla sekä laatutasoa, esimerkiksi ”heikko”, ”keskitasoa” tai ”hyvä”. Vähimmäin laadullisia arvoja on vain kaksi, esimerkiksi ”on” ja ”ei ole” tai ”kyllä” ja ”ei”. Tällaisilla laatuaroilla mitattavien spesifisten indikaattorien luetteloja voidaan käyttää myös tarkistuslistoina.

Määrälliset spesifiset indikaattorit on suunniteltu siten, että ne mittaavat kahden määrällisen tekijän välistä suhdetta, jolloin ne eivät ole riippuvaisia tarkasteltavan populaation koosta.

Tulokset eivät sinänsä anna tietoa siitä, ovatko arvot hyviä vai eivät. Määrällisiä indikaattoreita voidaan arvioida vertaamalla niitä toisiin arvoihin. Tarkasteltaessa kehittykö tilanne tavoiteltuun suuntaan (esimerkiksi kehitystrendejä analysoitaessa) vertailussa voidaan käyttää joko samassa maassa eri aikoina saatuja arvoja tai eri maissa saatuja arvoja (benchmarking-vertailuissa ja keskinäisen oppimisen arvioimisessa).





Koska riittävän laadukkaiden spesifisten indikaattorien määrittäminen on todella työlästä, sitä ei sisällytetty tähän yksivuotiseen hankkeeseen.

## 7.1 Osa-alueet

Seuraavassa on lueteltu inklusiivisen opetuksen kannalta merkittäviä koulutuspoliittisia osa-alueita. Luettelo ei pyri olemaan täydellinen, eikä se välttämättä sisällä kaikkia näkökohtia tai tasoja. Luetteloon on kuitenkin kirjattu kaikki keskeiset hankkeen 32 asiantuntijan esille tuomat näkökohdat.

1. Lainsäädännön tasapaino ja johdonmukaisuus inklusiivisen opetuksen ja muiden koulutuspoliittisten näkemysten välillä.
2. Selkeät kansallisen tason inklusiivisen opetuksen linjaukset:
  - Kansallisesti hyväksytty näkemys seurannasta koulutuksellisena käsitteenä;
  - Yleis- ja erityisopetuksen välinen yhteys ja erityisen tuen tarpeiden ennaltaehkäisy.
3. Opetussuunnitelman perustana olevat arvot viitekehyksenä:
  - Opetussuunnitelma;
  - Sertifiointi.
4. Inklusiiviset arviointijärjestelmät:
  - Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen esimerkiksi kaikkien oppilaiden oppimistapojen formatiivisella ja/tai jatkuvalla arvioinnilla.
5. Oppilaiden/opiskelijoiden ja vanhempien osallistuminen päätöksentekoon.
6. Inklusiivisen opetuksen ja elinikäisen oppimisen sekä varhaiskasvatuksen erityisen tuen välinen yhteys.
7. Kannustimet resurssien ja tukien muodossa: kouluille myönnettävä etukäteisrahoitus vs. diagnooseihin ja tarpeisiin perustuva rahoitus.
8. Rahoitus ja rahoitusjärjestelmiin liittyvät prosessit.
9. Hallintokuntien välinen yhteistyö.



10. Moniammatilliset tukijärjestelmät.
11. Opettajankoulutus ja muiden alan ammattilaisten koulutus (mukaan lukien tieto- ja viestintätekniikan käyttö).
12. Opettajia yhteistoimintaan ja ryhmätyöhön kannustavat järjestelmät ja toimintakulttuurit.
13. Eriyttäminen, monimuotoisuuden ja monikulttuurisuuden huomioiminen luokkatilanteessa.
14. Järjestelmät tuloksellisuuden toteamiseksi.

Edellä mainituista neljästätoista osa-alueesta kolme valittiin tarkempaan käsittelyyn hankkeessa: lainsäädäntö, osallisuus ja rahoitus.

## **7.2 Edellytykset**

Seuraavassa esitellään asiantuntijoiden määrittämät keskeiset kansalliseen koulutuspolitiikkaan suotuisasti vaikuttavat inklusiivisen opetuksen edellytykset (lainsäädäntö, osallisuus ja rahoitus).

### *Lainsäädännölliset edellytykset*

Tämän osa-alueen arviointi kohdistuu inklusiivisen opetuksen ja muiden koulutuspoliittisten toimien tasapainoon ja johdonmukaisuuteen. Toteutumisen edellytykset:

1. Kansallinen koulutuslainsäädäntö on täysin johdonmukainen kansainvälisten sopimusten kanssa.
2. Kansalliset lait ovat keskenään täysin johdonmukaisia.
3. Koulutuslainsäädäntö kattaa kaikki koulutustasot.
4. Koulutuslainsäädäntö kattaa opettajien, psykologien ja muun henkilöstön koulutuksen laadun ja pätevöitymisen ja antaa valmiuksia erilaisuuden kohtaamiseen.
5. Koulutuslainsäädäntö kattaa kaikkia oppilaitoksia, kaikkia oppilaita ja opiskelijoita koskevat joustavuus-, monimuotoisuus- ja tasavertaisuuskysymykset.
6. Koulutuslainsäädäntö kattaa kaikilta osin kaikkia oppilaitoksia, oppilaita ja opiskelijoita koskevat seuranta- ja vastuukysymykset.



### *Osallistumisen edellytykset*

Tämän osa-alueen arviointi kohdistuu oppilaitosten pääsyaatimuksiin ja valintaperusteisiin sekä opetussuunnitelmiin, koulutuksellisten tarpeiden tunnistamiseen ja arviointiin. Toteutumisen edellytykset:

1. Valintaperusteet edistävät kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden pääsyä yleisopetukseen.
2. Kansallisen opetussuunnitelman perusteet, mikäli sellaiset on laadittu, edistävät kaikilta osin kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden inklusiota.
3. Kansalliset koejärjestelmät, mikäli sellaisia käytetään, noudattavat kaikilta osin inklusiivisen arvioinnin periaatteita eivätkä ole esteenä arviointiin tai oppimiseen osallistumiselle.
4. Koulutustarpeiden tunnistamis- ja arviointijärjestelmät edistävät ja tukevat inklusiota kaikilta osin.

### *Rahoitukseen liittyvät edellytykset*

Tämän osa-alueen arviointi kohdistuu rahoitukseen, rahoitusjärjestelmän prosesseihin sekä kannustimiin resurssien ja tukien muodossa. Toteutumisen edellytykset:


1. Rahoituspolitiikka tukee kaikilta osin inklusiivista opetusta.
2. Rahoituspolitiikka perustuu kaikilta osin koulutuksellisiin tarpeisiin.
3. Rahoituspolitiikka mahdollistaa oppilaiden tarpeisiin vastaamisen kaikin puolin joustavasti, toimivasti ja tehokkaasti.
4. Rahoituspoliittiset linjaukset edistävät kaikilta osin muista palveluista saatavan tuen hyödyntämistä ja tarvittavaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä.

## **7.3 Indikaattorit**

### *Lainsäädäntöä koskevat indikaattorit*

#### Ensimmäisen edellytyksen indikaattori:

Kansallinen koulutuslainsäädäntö on täysin johdonmukainen kansainvälisten sopimusten kanssa:

- 
- 
- 1.1 Kansallinen koulutuslainsäädännön johdonmukaisuus kansainvälisten sopimusten kanssa (esim. Salamancan julistus ja YK:n yleissopimukset).

#### Toisen edellytyksen indikaattori:

Kansallisten lakien täydellinen keskinäinen johdonmukaisuus:

- 2.1 Kansallisten lakien keskinäinen johdonmukaisuus (esim. syrjinnänvastaiset, koulutusta, vammaisuutta ja lasten oikeuksia koskevat lait).

#### Kolmannen edellytyksen indikaattorit:

- 3.1 Koulutuslainsäädäntö kattaa kaikki koulutustasot.
- 3.2 Vakiintuneet menettelyt opettajille ja muille alan ammattilaisille oppilaiden/opiskelijoiden erityisen tuen tarpeen varhaiseksi tunnistamiseksi koulutuksen eri vaiheissa (esim. esiopetuksessa, oppivelvollisuuskoulutuksessa, toisen asteen ja korkea-asteen koulutuksessa sekä elinikäisessä oppimisessa).
- 3.3 Vakiintuneet menettelyt erityisen tuen tarpeen mahdollisimman varhaiseksi tunnistamiseksi ja arvioimiseksi.
- 3.4 Riittävät resurssit erityisen tuen tarpeen mahdollisimman varhaiseksi tunnistamiseksi ja arvioimiseksi.
- 3.5 Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden/opiskelijoiden tukitoimet käynnistetään välittömästi tarpeiden tunnistamisen jälkeen.
- 3.6 Syrjinnänvastainen lainsäädäntö mahdollistaa pääsyn toisen asteen ja korkea-asteen koulutukseen.
- 3.7 Kansalliset tai muut tahot keräävät pitkän aikavälin seurantatietoa eri oppilas-/opiskelijaryhmien siirtymävaiheen valinnoista ja sijoittumisesta (työ, toisen asteen tai korkea-asteen koulutus).
- 3.8 Kaikilla koulutustasoilla (esiopetus, oppivelvollisuuskoulutus, toisen ja korkea-asteen koulutus sekä elinikäinen oppiminen) on kaikkia oppilaita ja opiskelijoita koskevat vakiintuneet menettelyt koulutukseen pääsemiseksi sekä koulunkäyntiä tai opiskelua ja opinnoissa etenemistä varten.



- 3.9 Ammatillista koulutusta tarjoavissa oppilaitosten opetussuunnitelmia voidaan muokata joustavasti kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeita ja odotuksia vastaaviksi.
- 3.10 Vakiintuneet tukitoimet, toimintatavat ja välineet erityistä tukea tarvitseville oppilaille ja opiskelijoille tiedottamiseen sekä näiden ohjaamiseen.

#### Neljännän edellytyksen indikaattori:


Koulutuslainsäädäntö kattaa opettajien, psykologien ja muiden asiantuntijoiden koulutuksen laadun etenkin erilaisuuden kohtaamisen osalta:

- 4.1 Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa käsitellään erityisopetukseen ja inklusioon liittyviä kysymyksiä.
- 4.2 Opettaja ja muuta henkilökuntaa tuetaan inklusiota koskevien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittämisessä niin, että heillä on valmiudet vastata kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeisiin yleisopetuksessa.
- 4.3 Opettajilla on mahdollisuudet kehittyä ammatillisesti ja parantaa pedagogisia taitojaan.
- 4.4 Opettajat suunnittelevat, opettavat ja arvioivat yhdessä.
- 4.5 Inklusiivisen opetuksen edellyttämän erityisen tuen tarjoamiseksi tarvittavaa ammatillista kehittymistä varten on varattu resurssit.

#### Viidennen edellytyksen indikaattori:

Koulutuslainsäädännössä on kaikin puolin otettu huomioon joustavuus-, monimuotoisuus- ja yhdenvertaisuuskysymykset kaikkien oppilaitosten, oppilaiden ja opiskelijoiden osalta:

- 5.1 Koulutus-, terveydenhuolto-, sosiaali- ja muiden hallinnonalojen välisestä yhteistyöstä on laadittu säännöt/ toimintaohjeet.
- 5.2 Virallisen koulutusjärjestelmän ja muiden koulutuksen järjestäjien välisestä yhteistyöstä on laadittu säännöt/ toimintaohjeet.
- 5.3 Yhtäläisistä mahdollisuuksista, yhdenvertaisesta kohtelusta ja oppilaiden ja opiskelijoiden kaikenlaisen syrjinnän vastaisista toimista on laadittu säännöt/ toimintaohjeet.

- 
- 
- 5.4 Henkilö- ja aineellisten resurssien käytöstä on laadittu oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeita vastaavat säännöt/toimintaohjeet.
  - 5.5 Henkilökohtaisten opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien (IEP) ja opetussuunnitelmien joustavasta soveltamisesta on laadittu säännöt/toimintaohjeet.
  - 5.6 Koulutuksen päättötodistuksen antamisesta on laadittu kaikkia oppilaita ja opiskelijoita koskevat säännöt/toimintaohjeet.
  - 5.7 Muiden kuin lakisääteisten organisaatioiden konsultoinnista on laadittu säännöt.
  - 5.8 Oppilaiden, opiskelijoiden, vanhempien ja asiantuntijoiden osallistumisesta päätöksentekoon on laadittu säännöt/toimintaohjeet.
  - 5.9 Erimielisyyksien ratkaisemisesta on laadittu toimintaohjeet.
  - 5.10 Jousto- ja yksilöllistämismahdollisuuksista on laadittu kaikkien eri koulutustasojen oppilaiden ja opiskelijoiden sekä opettajien ja vanhempien tarpeita ja odotuksia vastaavat säännöt ja toimintaohjeet.

#### Kuudennen edellytyksen indikaattori:

Koulutuslainsäädännössä on kaikilta osin otettu huomioon seuranta- ja tuloksellisuuskysymykset koskien kaikkia oppilaitoksia, oppilaita ja opiskelijoita:

- 6.1 Koulutustarjonnan toimivuuden seurannasta (esimerkiksi itsearviointi, tarkastukset ja tarjonnan kartoitus) on laadittu säännöt.
- 6.2 Opetuksen ja oppimisen tuen toimivuuden seurannasta on laadittu säännöt.
- 6.3 Eri oppilas- ja opiskelijaryhmien osallisuuden tason seurannasta (koulutuksen aloittamis-, päättämisen-, keskeyttämisen- ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisen seurannasta) on laadittu säännöt.

#### *Osallisuuden indikaattorit*

#### Ensimmäisen edellytyksen indikaattorit:



Sisäänottokäytännöt edistävät kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden pääsyä yleisopetukseen:

- 1.1 Oppilaitoksille on laadittu säännöt oppimismahdollisuuksien tarjoamisesta kaikille oppilaille ja opiskelijoille heidän taustastaan tai oppimiskyvystään riippumatta.
- 1.2 Erityisiin tarpeisiin soveltuvien koulukuljetusten käytöstä on laadittu säännöt.
- 1.3 Rakennusten, välineiden ja infrastruktuurin esteettömyydestä on laadittu säännöt.
- 1.4 Kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien teknisten välineiden järjestämisestä on laadittu säännöt.
- 1.5 Oppilaiden ja opiskelijoiden näkemykset oppimisympäristöstä otetaan huomioon.
- 1.6 Erityisoppilaiden määrää ja prosentuaalista osuutta seurataan yleisopetuksen luokissa, erityisluokissa ja erityiskouluissa, samoin seurataan kokonaan koulutusjärjestelmän ulkopuolella olevien määrää. Seuranta tapahtuu koulutusjärjestelmän eri tasoilla.
- 1.7 Sosiaali- ja terveystoimen (huostaanotetut lapset) tai nuorisotoimen vastuulla sekä kotiopetuksessa opiskelevien erityisoppilaiden ja -opiskelijoiden määrää ja osuutta seurataan koulutusjärjestelmän eri tasoilla.

#### Toisen edellytyksen indikaattorit:

Kansalliset opetussuunnitelmien perusteet, mikäli sellaiset on laadittu, mahdollistavat kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden inklusion:

- 2.1 Opetussuunnitelmassa on ohjeistus, jota noudattaen sitä voidaan muokata yksilöllisten tarpeiden mukaan.
- 2.2 Opetussuunnitelman kattaa oppilaan tai opiskelijan elämässään tarvitsemia muitakin tarpeita ei ainoastaan akateemista oppimista.

#### Kolmannen edellytyksen indikaattorit:



Kansalliset koejärjestelmät, mikäli sellaisia käytetään, noudattavat kaikilta osin inklusiivisen arvioinnin periaatteita eivätkä estä arviointeihin tai oppimiseen osallistumista:

- 3.1 Mahdollisimman monipuolisesta oppimistulosten arvioinnista on laadittu säännöt.
- 3.2 Arviointi sisältää ohjeet ja se kannustaa kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden saavutusten arviointia.
- 3.3 Kaikista oppilaille ja opiskelijoille tarjottavista erilaisista mahdollisuuksista osoittaa osaamisensa arvioinneissa on laadittu säännöt.
- 3.4 Sovitettujen ja yksilöllisten testausmenetelmien ja -välineiden käyttömahdollisuuksista on laadittu säännöt.

#### Neljannen edellytyksen indikaattorit:

Koulutuksellisten tarpeiden tunnistamis- ja arviointijärjestelmät edistävät ja tukevat kaikilta osin inklusiivista:

- 4.1 Menetelmät eivät syrji ketään ja perustuvat parhaille käytännöille.
- 4.2 Oppilaan tai opiskelijan tarpeiden varhainen tunnistaminen tapahtuu holistisista ja ensisijaisesti tarvelähtöisistä näkökohdista, jotka eivät liity ainoastaan opettamiseen ja oppimiseen vaan myös HOJKS:in laatimiseen sekä arviointimenettelyihin.
- 4.3 Jokaisen oppilaan tai opiskelijan oppimiskokemukset huomioivasta tuen tarpeiden tunnistamisesta on laadittu säännöt.

#### *Rahoitusta koskevat indikaattorit*

#### Ensimmäisen edellytyksen indikaattorit:

Edellytys: Rahoituspolitiikka tukee kaikilta osin inklusiivista koulutusta:

- 1.1 Oppilaitoksille osoitetun perusrahoituksen tulee mahdollistaa kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeisiin vastaaminen ilman mittavia taloudellisia lisäpanostuksia.
- 1.2 Yhteiskunnan rahoitus riittää mahdollistamaan kaikille oppilaille ja opiskelijoille täysipainoisen osallistumisen





---


inklusiiviseen opetukseen riippumatta vapaaehtois- tai hyväntekeväisyysorganisaatioiden panoksesta.

- 1.3 Rahoitus tukee kaikille oppilaille ja opiskelijoille suunnattua inklusiivista koulutustarjontaa, joka perustuu heidän tarpeisiinsa, kykyihinsä, vahvuuksiinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa.
- 1.4 Ensisijaisesti järjestelmätasoisien (alue/oppilaitokset) ja oppilaiden leimaamisen välttämiseksi vasta toissijaisesti oppilas- tai opiskelijakohtaisen lisärahoituksen edellytyksistä on laadittu säännöt.

#### Toisen edellytyksen indikaattorit:

Edellytys: Rahoituspolitiikka perustuu kaikilta osin koulutuksellisiin tarpeisiin:

- 2.1 Linjaukset perustuvat ensisijaisesti koulutustarpeiden tunnistamiseen, eivät niinkään oppilaiden tai opiskelijoiden ongelmien luokitukseen ja nimikkeisiin.
- 2.2 Koulutusjärjestelmä sopeutuu oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeisiin eikä päinvastoin.
- 2.3 Tuen tarpeet on määritelty selkeästi sovellettavassa lainsäädännössä.
- 2.4 Hallinnonalojen välisen yhteistyön edellytykset on otettu huomioon.
- 2.5 Erityisen tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen ja varhaiseen puuttumiseen (oppilaan tai opiskelijan koulupolun varhaisessa vaiheessa ja/tai heti tuen tarpeen ilmetessä iästä riippumatta) on taloudelliset mahdollisuudet.
- 2.6 Vanhemmilla ja oppilailta tai opiskelijoilla itsellään on mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi tuen tarpeen ja koulutustarpeiden tunnistamiseen ja/tai määrittämiseen.
- 2.7 Kaikilla koulutustasoilla on varattu asianmukainen rahoitus tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen sekä koulutustasolta toiselle siirtymisen tukemiseen (esiopetuksesta perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen ja korkea-asteen koulutukseen).

- 
- 
- 2.8 Oppilaiden ja opiskelijoiden tunnistettuihin tarpeisiin vastaamisessa ja itsenäisyyden ja omatoimisuuden edistämässä käytettävien teknisten apuvälineiden, myös uusien ja kehitteillä olevien teknisten ratkaisujen, saatavuutta ja tehokasta käyttöä tuetaan.
  - 2.9 Erityistä tukea tarvitsevia oppilaita ja opiskelijoita kohdellaan yhdenvertaisesti sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta, uskonnosta, vamman laadusta, sosioekonomisesta taustasta ja asuinpaikasta riippumatta.

#### Kolmannen edellytyksen indikaattorit:

Edellytys: Rahoitusjärjestelmä mahdollistaa oppilaiden tarpeisiin vastaamisen kaikin puolin joustavasti, toimivasti ja tehokkaasti:

- 3.1 Asiantuntijat, alan ammattilaiset, vanhemmat ja suuri yleisö ymmärtävät resurssien jakamisen periaatteet ja menettelyt.
- 3.2 Resurssit voidaan jakaa joustavasti paikallis- ja oppilaitostasolla (välttämällä päällekkäisyydet riittävän valvonnan ja koordinaation avulla).
- 3.3 Varhaiseen puuttumiseen ja ehkäiseviin toimiin on saatavissa rahoitusta ajoissa.
- 3.4 Parhaiden ratkaisujen löytämiseksi eri osa-alueille on laadittu toimintaohjeet, joissa otetaan huomioon muiden muassa vaikuttavuus, tehokkuus, osaaminen ja laatu.

#### Neljännän edellytyksen indikaattorit:

Edellytys: Rahoituspoliittiset linjaukset edistävät kaikilta osin muista palveluista saatavan tuen hyödyntämistä ja tarvittavaa hallinnonalojen välistä yhteistoimintaa:

- 4.1 Saatavilla on edistyneitä tukipalveluita joissa on riittävästi pätevää inklusiivisen opetuksen asiantuntemusta.
- 4.2 Yhteistyö eri instituutioiden (valtiolliset ja kunnalliset tahot, oppilaitokset, sosiaali- ja terveystieteiden kesken) kesken on toimivaa ja tehokasta.
- 4.3 Asiantuntijat (psykologit, lääkärit, opettajat, sosiaalityöntekijät ja hallintovirkamiehet) tekevät yhteistyötä riippumatta siitä, ovatko he erityisopetuksen asiantuntijoita.
- 4.4 Asiantuntijoiden verkostoitumiselle on riittävä rahoitus.



## 8. MENETTELYTAPAYHTEYS TEEMAHANKKEISIIN

Seitsemännessä luvussa esiteltiin koulutuksen osa-alueet, edellytykset ja indikaattorit sekä yhteys spesifiin indikaattoreihin. Tämän lähestymistavan vahvuudet korostuvat entisestään, kun kuvataan prosessin soveltuvuutta sisältöpainotteisissa hankkeissa, joissa pääsääntöisesti tuotetaan suosituksia tietyille temaattisille alueille.

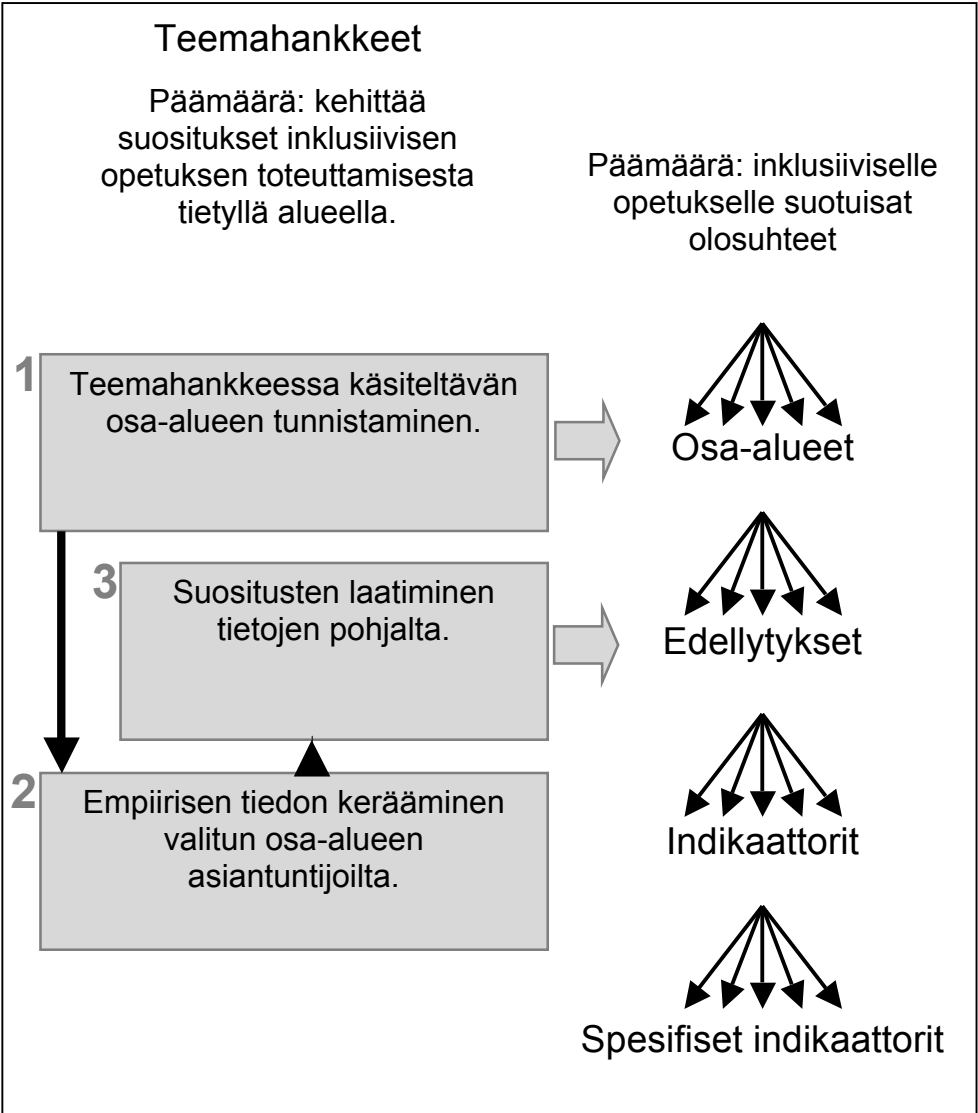
Kehittämiskeskuksen teemahankkeiden ensimmäinen vaihe on tarkempaa tarkastelua edellyttävien koulutuksen kentän osa-alueiden tunnistaminen. Kehittämiskeskus käyttää kahta tunnistamistapaa: Ensimmäinen tapa on ennakoida nykyisten tarpeiden pohjalta tarpeet, joita ei voida ennustaa tai suunnitella. Toinen tapa on kerätä keskuksen jäsenmaiden toimittamista aineistoista tietoa tarkastelua kaipaavista suuntauksista ja tulevista tarpeista sekä ajankohtaisista aiheista. Tarkasteltavat tarpeet valitaan erityisopetuksen kansallisten prioriteettien sekä opetusministerien Eurooppa-neuvoston esille tuomien Euroopan tason koulutusprioriteettien mukaan. Tarpeet kootaan yhteen kehittämiskeskuksen teemahankkeissa.

Teemahankkeiden toinen vaihe – alan kansainvälisen tieteellisen kirjallisuuden tarkastelun lisäksi – on kerätä empiirisiä todisteita asian-tuntijoilta kaikkialta Euroopasta. Tässä tiedonkeruussa käytetään lukuisia eri menetelmiä, kuten tapaustutkimuksia ja vierailuja kentällä.

Kolmas vaihe on induktiivinen päättelyprosessi, joka perustuu havaittujen tapausten pohjalta tehtyihin yleistyksiin. Nämä yleistykset muotoillaan suosituksiksi, ja ne kertovat toimista, joita kyseisellä alueella tarvitaan inklusiiviselle opetukselle suotuisien olosuhteiden luomiseksi.

Suosituksien on yksinkertaista muotoilla edellytyksiksi keskittymällä tarvittavien toimenpiteiden sijasta toimien tuloksiin, joilla aikaansaadaan inklusiiviselle opetukselle suotuisat olosuhteet.

Kaavio 6 havainnollistaa kehittämiskeskuksen teemahankkeiden vaiheet.



**Kaavio 6: Menettelytapayhteys teemahankkeisiin**



## 9. JATKOTOIMET

Hankkeen tavoitteena oli kehittää joukko kansallisen tason indikaattoreita, jotka olisivat sovellettavissa myös Euroopan tasolla arvioitaessa eri maiden inklusiivista opetusta edistäviä ja estäviä olosuhteita. Hankkeessa tuotettiin myös viitekehys ja menetelmät, joilla tuetaan kunkin maan mielekkäiksi katsomien kansallisen tason indikaattoreiden kehittämistä. Seuraavilla pohdinnoilla pyritään esittämään, miten indikaattoreita voidaan soveltaa käytännössä kehittämällä spesifisiä indikaattoreita seurantaan ja maakohtaisiin vertailuihin.

### *Kolme osa-aluetta kattavien yleisten edellytysten tarkastelua*


Vaikuttaisi mahdolliselta löytää yleisiä edellytyksiä, jotka kattavat kaikki käsitellyt kolme osa-aluetta, ja kehittää indikaattorit niiden toteutumisen seurantaan. Esimerkiksi sellaiset edellytykset, kuten ”johdonmukaisuus inklusiivista opetusta koskevien kansainvälisten määräysten säännösten kanssa” voidaan muuntaa omiksi lainsäädäntöä, osallisuutta ja rahoitusta koskeviksi indikaattoreikseen. Näin voidaan luoda entistä yhdenmukaisemmat ja kattavammat indikaattorit sekä mahdollisesti uusia indikaattoreita täydentämään nykyisten puutteita.

### *Indikaattorien osajoukon valitseminen*

Maat pystyvät vertailemaan saavutuksiaan indikaattoreiden osajoukon avulla. Linjauksista päättävien toimijoiden, kuten kehittämiskeskuksen edustajiston jäsenten, tulisi valita tämä indikaattorien osajoukko sen mukaan miten tärkeitä indikaattorit ovat Euroopan tason keskinäisen vertailun kannalta. Valitun osajoukon pohjalta seurantahankkeessa voitaisiin edelleen kehittää spesifisiä, mitattavia, indikaattoreita.

### *Spesifisten indikaattorien määrittely*

Määrittelyvaiheen tavoitteeksi asetettaisiin, että jokaisella spesifisellä indikaattorilla olisi mahdollista näyttää toteen tiettyjen edellytysten tai tulosten toteutuminen tai toteutumatta jääminen. Spesifisten indikaattorien avulla päättäjät voisivat arvioida tulosten, tavoitteiden ja päämäärien edistymistä (seuranta). Seitsemännessä luvussa kuvatut indikaattorit voivat sisältää sekä mitattavia määrällisiä tavoitteita että laatumittareita. Sekä laadulliset että määrälliset



---

näkökohdat tarjoavat hyödyllistä tietoa, ja niitä tarvitaan tasapainoisen yleiskuvan saamiseksi tavoitteiden ja päämäärien edistymisestä. Kohderyhmä huomioon ottaen kaikkien spesifisten indikaattorien tarjoaman tiedon tulisi olla myös sisällöllisesti selvää sekä välitettävissä ja ymmärrettävissä niin tiedon tuottajan kuin käyttäjänkin näkökulmasta. Spesifiset indikaattorit voivat siis olla yksi niistä monista tekijöistä, joita voidaan hyödyntää päätettäessä linjauksista ja priorisoinneista.

Kuten seitsemännessä luvussa on kuvattu, indikaattoreita sovelletaan käytännössä spesifisten indikaattorien avulla. Näitä spesifisiä indikaattoreita voidaan kehittää yhden tai useampien seuraavien periaatteiden mukaisesti:

- Spesifiset indikaattorit ilmentävät indikaattoreiden tiettyjä puolia;
- Spesifiset indikaattorit kuvaavat indikaattorin jonkin ominaisuuden toteutumista tai toteutumatta jäämistä (esimerkiksi tarkistuspuolesta);
- Spesifiset indikaattorit määrittävät indikaattoreiden laadun määreiden havainnoitua tasoa (laatutasoa);
- Spesifiset indikaattorit kuvaavat, missä määrin toteutetut linjaukset noudattavat lainsäädäntöä ja sopimuksia tai poikkeavat niistä (yhdenmukaisuuden taso);
- Spesifiset indikaattorit mittaavat, missä määrin järjestelmä varmistaa (indikaattorin ilmaisemien) laadun edellytysten toteutumisen eri tapauksissa (kattavuus).

Kaikista spesifisistä indikaattoreista tulisi laatia lyhyet, täsmälliset määritelmät ja kuvaukset.

### *Spesifisten indikaattoreiden arviointiasteikkojen laatiminen*

Kullekin spesifisille indikaattorille on myös kehitettävä arviointiasteikko. Laadullisten spesifisten indikaattorien arviointiasteikot voivat vähimmillään muodostua kahdesta ääripäästä (tyyppiä "kyllä" tai "ei") ja enimmillään useista erilaisista toisistaan selvästi erottuvista tasoista (esim. "johdonmukainen/jossain määrin ristiriitainen/merkittävästi ristiriitainen/ei lainkaan johdonmukainen"). Määrälliset spesifiset indikaattorit tulee ilmaista osuuksina (esim. yksi neljästä).

Määrällisten spesifisten indikaattoreiden laskentatavat on suunniteltava ja laskennassa käytettävän tietolähteet ja niiden laatu



on määritettävä. Laadullisille spesifisille indikaattoreille tarvitaan ohjeet arvioiden subjektiivisuuden minimoimiseksi kuvaamalla, mikä arvio vastaa mitään tilannetta ja mikä arvio valitaan epäselvissä tai rajatapauksissa.

### *Arvioijien valinta*


Etenkin laadullisissa mittareissa arvioijan oma näkemys vaikuttaa arvioon. Esimerkiksi mitattaessa vanhempien osallistumista päätöksentekoon spesifisellä indikaattorilla vanhempien ja alan ammattilaisten arviot voivat poiketa toisistaan. Tämän vuoksi olisi tarkasteltava myös sitä, keiden tulisi toimia arvioijina, jotta arvioinnin tulokset antaisivat todenmukaisen kuvan arvioinnin kohteesta.

### *Arvioijien yksimielisyyden lisääminen*

Koska spesifiset indikaattorit on tarkoitettu ensisijaisesti maiden käyttöön, ne toteutettaisiin itsearviointin välineeksi. Kun arvioivia tahoja on useampia, on vaarana, että arviointiasteikkoja tulkitaan subjektiivisesti (ks. edellinen osio) ja eri arvioijien antamat arviot ovat ristiriitaisia. Vertailukelpoisten mittaustulosten saaminen eri maista edellyttää, että mittajaajat (arvioijat) ovat täysin riippumattomia. Arvioiden samansuuntaisuus eli luotettavuus tai konkordanssi merkitsee eri arvioijien samasta kohteesta antamien arvioiden yhdenmukaisuuden astetta. Mitä korkeampi yhdenmukaisuuden aste on, sitä yhtenevämpiä tai yksimielisempiä eri arvioijien arviot ovat. Kaikkien arvioinnin välineiden tulisi selvästi olla tämän laatutekijän osalta riittävällä tasolla. Jos eri arvioijien näkemykset eivät ole riittävän samansuuntaisia, asteikkoa on kehitettävä tai arvioijien tehtävää on täsmennettävä koulutuksella, jotta yksimielisyyden aste saadaan riittävälle tasolle.

### *Tietojen kerääminen, purkaminen ja tulkinta*

Tiettyjen spesifisten indikaattorien kohdalla saattaa olla tarpeen kuvata, miten tiedot tulee kerätä paikalliselta, alueelliselta ja kansalliselta tasolta, ja miten laatuasteikon arvoja tulkitaan tietojen keräämisessä. Myös jokaisen spesifisen indikaattorin osalta tulisi keskustella ja päättää, miten tiedot puretaan kansallisella tasolla. Esimerkiksi joistakin spesifisistä indikaattoreista kerätyt tiedot saattavat edellyttää purkamista koulutustasoittain, hallinnollisen tason mukaan (esim. paikallinen, alueellinen ja kansallinen taso), sukupuolen ja iän mukaan, maantieteellisen sijainnin mukaan tai oppilaitoksen tyypin mukaan.



---

Lopuksi tulisi kuvata, miten kunkin spesifisen indikaattorin tuloksia tulisi tulkita. Tämän ohjauksen yhdistäminen spesifisten indikaattorien määritelmien tulkitsemiseen ehkäisee tai ainakin vähentää indikaattoreita hyödyntävien maallikkojen virhetulkintoja.

### *Prosessin suunnittelu*

Lopuksi on tarpeen tarkastella keskeisiä tiedonkeruu-, tulkinta- ja palautemenettelyjä kansallisella ja Euroopan tasolla. Tietojen keräämisen ajankohta on määritettävä ja tietojen keräämisestä vastaavat henkilöt on nimettävä ja heidät on ohjeistettava. Euroopan tasolla on laadittava ja sovittava tulosten raportointimenettelyt.

### *Jatkotoimenpiteet*

Resurssien rajallisuuden vuoksi tämän hankkeen piirissä on jo jouduttu tekemään tiettyjä rajoituksia. Kuten seitsemännessä luvussa kuvattiin, lähempään tarkasteluun valittiin kolme inklusiivisen opetuksen osa-alueita, mutta jatkossa tulisi paneutua myös muihin osa-alueisiin. Indikaattoreiden kehittäminen muillekin osa-alueille edellyttää niiden tarkastelemista, sillä muuten indikaattorit eivät kata inklusiivista opetusta kaikilta osin ja jäävät siten vajaiksi. Ei ole yllättävää, että osa-alueisiin kuuluu joitakin aihepiirejä, joita on käsitelty jo aiemmin ja joita käsitellään edelleen muissa kehittämisskeskuksen hankkeissa. Hankkeiden tulokset, kuten suositukset, voivat olla hyvä pohja kyseistä aihepiiriä käsittelevien indikaattoreiden kehittämiselle (Luvussa 8 on kuvattu suositusten ja tämän raportin lähestymistavan yhteyttä.). Luettelon voidaan katsoa sisältävän myös tulevaisuudessa kansallisen ja Euroopan tason hankkeissa, seminaareissa, konferensseissa ja muissa tapahtumissa käsiteltäviä aiheita.





## LÄHTEET

Booth, T. and Ainscow, M. 2002. *Index of Inclusion: developing learning and participation in schools*, Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE)

European Agency for Development in Special Needs Education (toim.) 2007. *Lisbon Declaration*, verkkoaineisto <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education> (Ladattu: 7. heinäkuuta 2009)

European Commission, Directorate General for Education and Culture (toim.) 2002. *Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010; The work programme on the future objectives of education and training systems*, Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities

European Council, 2000. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Presidency Conclusions, verkkoaineisto: [http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1\\_en.htm](http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm) (Ladattu: 9. heinäkuuta 2009)

Hollenweger, J. ja Haskell, S. (toim.) 2002. *Quality Indicators in Special Needs Education: an International Perspective*, Luzern: Edition SZH/SPC

Meijer, C.J.W. (toim.) 2003. *Special education across Europe in 2003: trends in provision in 18 European countries*, Middelbart: European Agency for Development in Special Needs Education

Peacey, N. 2006. *Reflections on the Seminar*, Wien: European Agency for Development in Special Needs Education (esitys Assessment Project -kokouksessa, 20 toukokuuta 2006)

Peters, S., Johnstone, C. ja Ferguson, P. 2005. *A Disability Rights in Education Model for evaluating inclusive education*, (Michigan State University, East Lansing, MI, USA), Lontoo: Taylor & Francis

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. ja Grünberger, A. (toim.) 2008. *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Pariisi: UNESCO



---

Watkins, A. (toim.) 2007. *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education



## SANASTO

*Arvioija* – henkilö, joka antaa arvion tai suorittaa arvioinnin.

*Arvioijien yksimielisyys* – arvioijien keskinäisen yksimielisyyden aste. Kertoo, miten samansuuntaisia eri arvioijien arviot ovat.

*Indikaattori* – muuttuja tai muuttujista johdettu arvo, jolla pyritään saamaan tietoa tarkasteltavasta seikasta.

*Ilmaisín* – mittarin osa, joka reagoi välittömästi ympäristössä tapahtuviin muutoksiin.

*Johdonmukaisuus/johdonmukaisuuden taso* – järjestelmän tai sen osan sisäisen yhtäpitävyyden, loogisuuden ja ristiriidattomuuden aste.

*Mitattava* – numeerisesti mitattavissa oleva.

*Tietojen kerääminen, tiedonkeruu* – tiedon keräämisen prosessi, jossa saaduista tiedoista laaditaan yhteenveto esimerkiksi tilastollista analyysiä varten.

*Tietojen purkaminen* – tietojen erittelemine ja purkaminen osatekijöihinsä (tiedonkeruun vastakohta).

*Toiminnallinen* – tulokseen pyrkivä toimintaprosessi tai toimintojen sarja.

*Toiminnallinen indikaattori* – mitattavaksi laadittu indikaattori.

*Seuranta* – asian järjestelmällinen havainnointi (ja mahdollisesti myös tulosten kirjaaminen).



## HANKKEESEEN OSALLISTUNEET ASIANTUNTIJAT

ALANKOMAAT	Berthold van Leeuwen	B.vanLeeuwen@slo.nl
BELGIA (flaaminkielinen yhteisö)	Elisabeth Deschauer	elisabeth.deschauer@ugent.be
	Caroline Vanderkinderen	caroline.vandekinderen@ugent.be
BELGIA (ranskankielinen yhteisö)	Patrick Beaufort	pbeaufort@ecl.be
	Jean-Claude De Vreese	jeanclaude.devreese@skynet.be
ESPANJA	Marta Sandoval Mena	marta.sandoval@uam.es
IRLANTI	Michael Travers	michael_travers@education.gov.ie
ISLANTI	Anna Kristin Sigurðardóttir	annakristin@khi.is
ISO-BRITANNIA (Englanti)	Brahm Norwich	B.Norwich@exeter.ac.uk
ISO-BRITANNIA (Skotlanti)	Martyn Rouse	m.rouse@abdn.ac.uk
ITALIA	Serenella Besio	s.besio@univda.it
ITÄVALTA	Karl Hauer	karl.hauer@ooe.gv.at
KREIKKA	Maria Michaelidou	smi@acm.org
KYPROS	Kalomira Ioannou (Pedagogisen neuvonantajaryhmän jäsen)	kioannou@moec.gov.cy
	Anastasia Hadjijannakou	hadjanas@cytanet.com.cy
LATVIA	Guntra Kaufmane	guntra.kaufmane@vsic.gov.lv
LIETTUA	Laima Paurienė	laima.pauriene@spc.smm.lt
MALTA	Mario Testa	mario.testa@gov.mt



---

NORJA	Anders Øystein Gimse (Pedagogisen neuvonantajaryhmän jäsen)	Anders.Oystein.Gimse@utdanning sdirektoratet.no
	Svein Nergaard	svein.nergaard@statped.no
PORTUGALI	Filomena Pereira	filomena.pereira@dgidc.min-edu.pt
RANSKA	José Seknadjé	jose.seknadje@inshea.fr
RUOTSI	Agneta Gustafsson	agneta.gustafsson@spsm.se
	Ingemar Emanuelsson	ingemar.emmanuelsson@telia.com
SAKSA	Anette Hausotter	anette.hausotter@iqsh.de
	Matthias V. Saldern	vsaldern@uni-lueneburg.de
SVEITSI	Judith Hollenweger (Pedagogisen neuvonantajaryhmän jäsen)	judith.hollenweger@phzh.ch
TANSKA	Hans Henrik Knoop	knoop@dpu.dk
TŠEKIN TASAVALTA	Věra Vojtová	vojtova@jumbo.ped.muni.cz
UNKARI	Zsuzsa Hámori-Váczy (Pedagogisen neuvonantajaryhmän jäsen)	zsuzsa.vaczy@om.hu
	Zsuzsa Várnai	varnaizsuzsa@level.datanet.hu
VIRO	Inga Kukk	Inga.kukk@hm.ee

Indikaattorien kehittäminen – eurooppalaista inklusiivista opetusta varten – julkaisu esittelee 23 Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen jäsenmaata kattavan hankkeen keskeiset tulokset.

Hankkeen päämääränä oli kehittää menetelmä, jolla voitaisiin määrittää sekä kansallisella että Euroopan tasolla sovellettavissa olevia indikaattoreita, jotka selvästi painottuvat tekijöihin, jotka edistävät tai ehkäisevät inklusiivisen opetuksen kehitystä. Tässä hankkeessa on tukeuduttu kokemuksiin, joita eurooppalaisissa ja kansainvälisissä instituutioissa on saatu tietyillä osa-alueilla toteutettujen inklusiivisen opetuksen indikaattoreiden kehittämisestä.

Hankkeen kaksi keskeistä tulosta:

- Alhaalta ylöspäin suuntautuvan indikaattorien tunnistamismenetelmän kehittäminen ja toteuttaminen. Tähän lähestymistapaan päädyttiin hankkeen asiantuntijoiden yhteisestä näkemyksestä;
- Alustavien indikaattorien määrittäminen inklusiivisen opetuksen kolmelle keskeiselle osa-alueelle – lainsäädäntö, osallisuus ja rahoitus – ja esimerkkien antaminen niiden soveltamisesta käytäntöön.

Hankkeen ylätason tavoitteena oli kehittää inklusiiviselle opetukselle toimivat indikaattorit, jotka tukevat rakentavaa vertailua ja keskinäistä oppimista hyvistä, toimivista ja onnistuneista lähestymistavoista.

Tässä raportissa kuvataan hankkeen viitekehys, tausta, tavoitteet ja päämäärät sekä inklusiivisen opetuksen kehityksen seurannan indikaattorien kehittämisessä käytetyt menetelmät.

